

Konya
Ticaret Odası'nın
Kuruluşunun
120. Yılına Armağan

ipek yolu

KONYA TİCARET ODASI DERGİSİ

KONYA KİTABI V

Editör
Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

وَرَكْعَتَا
فَوَيْه
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ISBN 975-512-701-1

ÖZEL SAYI
ARALIK 2002

YENİ **ipek yolu**
KONYA TİCARET ODASI DERGİSİ

Özel Sayı/Aralık 2002

Konya Ticaret Odası'nın Kuruluşunun 120. Yılına Armağan

KONYA KİTABI

V

Editör

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

KONYA 2002

YENİ ipek yolu

KONYA TİCARET ODASI DERGİSİ

KONYA KİTABI V

Özel Sayı Aralık 2002

İMTİYAZ SAHİBİ

Konya Ticaret Odası Adına
Yönetim Kurulu Başkanı
Hüseyin ÜZÜLMEZ

YAYIN KURULU

Seyit KARACA
Bülent KAŞDOĞAN
Cengiz KAHVECİ
Ahmet ÖZKAFA
Kazım BÜYÜKERKEK
Orhan AKDEMİR
Ertuğrul USLU

YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa AKGÖL

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Prof. Dr. Ahmet ÖNKAL
Prof. Dr. Orhan ÇEKER
Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
Doç. Dr. Yavuz ATAR
Doç. Dr. Sami KARAHAN
Yrd. Doç. Dr. Nazım KOÇU
Yrd. Doç. Dr. Caner ARABACI
Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar EROĞLU
Yrd. Doç. Dr. Osman KUNDURACI
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ERDEMİR
Dr. Hasan ÖZÖNDER

YAZI İŞLERİ

Sami KUL
İbrahim ÇAKIR

REDAKTÖR

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

DİZGİ

Ali UNLÜ

BASKI - CİLT

Damla Ofset Tel: 0 332 342 06 88

TELEFON 0 332 353 48 50 (4 hat)

FAKS 0 332 352 09 30

INTERNET www.kto.org.tr

Okuyucularımızla irtibat için

Email: kto@kto.org.tr

BASIN MÜŞAVİRLİĞİ

basyay@kto.org.tr

- Kitabın her hakkı Konya Ticaret Odası'na aittir.
- Kitabımızda yayınlanan yazılar kaynak gösterilerek alınabilir.
- Makalelerdeki görüş ve düşünceler yazarlarına aittir.

HOCA AHMED FAKİH'İN TARİHÎ-DİNÎ KİŞİLİĞİ VE KONYA'DA HOCA FAKİH TÜRBESİ

Hidayet IŞIK*

ABSTRACT

Hodja Ahmed Fakih's tomb and mesjit is opposite the back entrance of Sugar Factory at the crossroads of the old Beyşehir way and Meram-Yaka way.

There are five different types of Hodja Fakih in the sources.

Hodja Fakih whom we have mentioned is not the person who Ahmed Eflâkî told about in his book called "Manakıb al-Arifin" and not even the person who died in 618/1221 and whose funeral ceremony was directed by Mawlana Jalal al-Din al-Rumi. The date in the book, "Manakıb al-Arifin" is right. That he is one of Baha Walad's disciples is not true from a historical point of view because Baha Walad came to Lârende (Karaman) in 618/1221. Whereas Mawlana got married in 622/1225 in Karaman. Mawlana and Baha Walad came to Konya with their families in 626/1231. Thus, it is impossible that Mawlana had organized his funeral ceremony.

Ahmed Fakih mentioned in "Manakıb al-Arifin" is another man who was buried in the cemetery of Hodja Cihan.

The books named "Charhname" and "Kitab Awsaf Masacid al-Sherife" were written by another Hodja Fakih of Karaman.

Hodja Ahmed Fakih who was buried in the tomb opposite the back entrance of Sugar Factory and whose death was dated as in 618/1221 is Sheik Awhad al-Din al-Kirmanî's disciple and caliph. He was a Muslim saint who was so often enraptured.

Anadolu'nun hemen her tarafı, Türk tarihi ve kültürel geçmişini günümüze aksettiren camiler, medreseler, kervansaraylar ve türbelerle doludur. Bunlar içerisinde tarihî-dînî şahsiyetlere ait olan türbeler, halkın dinî-kültürel hayatında önemli bir yer tutmakta ve çeşitli vesilelerle ziyaret edilmektedir.

Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmış olan Konya şehri de Türk devlet adamlarının, âlimlerin ve veli olarak kabul edilen kişilerin türbeleri yönünden oldukça zengindir. Mevlânâ Celâleddin-i Rumî (ö.1273) başta olmak üzere Sadreddin-i Konevî (ö.1274), Şems-i Tebrizî (ö.1247), Ateşbaz Veli (ö.1285), Tavus Baba (XIII. yüzyıl) ile Hoca Ahmed Fakih (ö.1221) türbeleri bunlardan birkaçıdır. Bunlar, Konya halkı ve dışarıdan gelenler tara-

findan ziyaret edilen türbeler arasındadır. Burada, bunlardan önce Hoca Ahmed Fakih Türbesi'nde metfun olan Hoca Ahmed Fakih'in tarihî-dînî kişiliği, sonra türbe ile mescit üzerinde durulacaktır.

I. HOCA FAKİH İSMİ ETRAFINDAKİ İLK KAYNAKLAR VE BU KAYNAK LARDAKİ MENKİBEVÎ BİLGİLER

Öncelikle, Hoca Ahmed Fakih ve eserleri hakkındaki bilgilerin çok karmaşık olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Aşağıda geleceği üzere birden fazla Hoca Ahmed Fakih, bu isim etrafında birden fazla eser ve aynı isimle ilgili -yalnızca- bir yığın menkıbe bulunmaktadır. Bütün bunların hangisinin hangisine ait olduğunu tespit etmek o kadar kolay görünmemektedir. Konumuz olan, Konya Şeker Fabrikasının karşısındaki türbesinde medfun olan Hoca Ahmed Fakih'i, diğer Hoca Ahmed Fa-

* Yrd.Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Konya.

kihlerden ayırdedebilmek için önce, Hoca Ahmed Fakih etrafındaki menkıbelere bir göz atmak gerekli olacaktır.

Hoca Ahmed Fakih etrafındaki bu menkıbevi bilgiler, daha çok Mevlevî ve Bektaşî kaynaklarına dayanmaktadır. Bunlar arasında en ayrıntılı bilgiyi, *Menâkıbu'l-Arifin* adlı eserinde Ahmed Eflâkî (ö.1360) vermektedir. Eflâkî'ye göre Hoca Fakih Ahmed, Mevlânâ'nın babası Bahauddin Veled (ö. 1231)'in hem talebelerinden, hem de müritlerinden olan ve onun yanında ilim tahsil ederken cezbeyle düşmüş bulunan bir dervıştır¹.

Hoca Fakih hakkında bilgi veren bir diğer kaynak Hacı Bektaş Veli (ö.1338)'nin *Vilâyetnâme* adlı eseridir. Buradaki bilgiler hemen hemen aynı şekilde Hacı Sultan (XIII-XIV. yüzyıl) *Vilâyetnâmesi*'nde de bulunmaktadır. Hacı Bektaş Veli'ye göre Ahmed Fakih, Emir Cem Sultan'ın halifesidir².

¹ EFLÂKÎ'nin anlatımına göre Hoca Fakih Ahmed, Baha Veled'in yanında Fıkıh ilmine ait *Hidâye* adlı eseri okumaktaydı. Bu, saf yürekli bir Türk'tü. Baha Veled'in ince manalar saçtığı bir gün, onun bir nazarının bereketiyle eşsiz bir bilgin oldu. Kendisine öyle bir hal geldi ki, çığına dönmüş bir vaziyette kitaplarını ateşe atıp dağlara gitti. Bir çok yıllar dağlarda dolaşp riyazetler yaptı. Baha Veled hayatta olduğu müddetçe Konya şehrine gelmedi. Onun vefatından sonra şehre inip Ahmed Kapısı'nda oturur ve kerametler gösterirdi. Gaybda olanları söylüyor, fakat şer'i kurallara uygun hareket etmiyordu. Mevlânâ'nın henüz herkes tarafından tanınmadığı zamanlarda, Mevlânâ geçerken ona aşırı saygı gösteriyor ve "Yol verir, ayaklı hazine geçiyor" diye bağıyordu. Mevlânâ'dan nakledildiğine göre Hoca Fakih, kendisinden bilginlik gururunun gitmesi için kırk yıl mücadele ve riyazat yapmış, ancak yine de kendisinde ondan bir eserin kaldığını görmüştü. Bu riyazetleri sonucu kendisinde Veyvel Karanî'nin sırrı tecelli etmiş, O'nun bu hali Baha Veled'den sorulunca O, "Bu adam Seyyid-i Sırdan'ın, bizim büyük kadehlerimizden içtiğimiz marifet şarabından ancak bir damla içmiştir" demişti. Mevlânâ'ya Fakih Ahmed'in nasıl bir adam olduğu sorulunca O da, "Konya şehrinin abdalı Kâmil-i Tebrizi'nin ondan birkaç derece daha yüksek olduğunu" söylemiş ve "Ahmed Fakih'in bu sarhoşluğu, efendimiz Şems-i Tebrizi'nin sarhoşluk denizi yanında bir kokudan ibarettir", buyurmuştu. Ahmed EFLÂKÎ, *Ariflerin Menkıbeleri*, I, (Çev.Tahsin YAZICI), Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973, s. 131, 392, 395-396; II, s. 90.

² *Vilâyetnâme*'de Hoca Ahmed Fakih ile ilgili menkıbe şöyle anlatılır: "Hacı Bektaş Veli, ertesi gün; gün doğarken Hâce Ahmed Yesevî'den izin alıp yola düştü. Orada bulunan erenlerden biri, ortada yanan ateşten bir odun alıp Rum ülkesine doğru atı. Rum'daki erenler ve gerçeklerden biri bu odunu tutsun, Türkistan erenlerinin Rum'a er gönderdikleri erenlere malum olsun", dedi. O odun dut ağacıydı. Konya'da Emir Cem Sul-

Vilâyetnâme'de geçen menkıbe, elimizde yazma bir nüsha içinde bulunan "*Menâkıb-ı Hâce Fakih Ahmed Sultan*" adlı eserde değişik ayrıntılarla kaydedilerek, Hoca Fakih'in Horasan'dan gelen ve Konya dışında yaptırdığı zâviyede oturan bir sûfî olduğu zikredilmektedir³.

Seyyid Harun Veli (ö.1320) menâkıbnâmesinde de Hoca Fakih'ten söz edilmektedir. Buna göre Hoca Fakih, Seyyid Harun Veli'nin nezdinde, Seydişehir'den Konya'ya, sadece türbesini ziyaret etmeye geleceği kadar değerli bir kişidir⁴.

tan'ın halifesi Hak Ahmed Sultan, dutu Hacı Bektaş Tekkesi'nin önüne dikti. O ağaç hala durur, yukarı ucu yanmıştır". Hacı Bektaş Veli, *Vilâyetnâme*, I, (Haz. Abdulkali GÖLPINARLI), İstanbul 1958, s. 16-17.

³ İbrahim Hakkı KONYALI, çeşmenin arkasında bulunan bu dut ağacından ve Bektaşilerce ziyaret edilmişinden bahsetmektedir. Bkz., İbrahim Hakkı KONYALI, *Âbideleri ve Kütâbeleri ile Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 395.

Bkz. *Menâkıb-ı Hâce Fakih Ahmed Sultan Aleyhi'r-Rahmetü ve'r-Rıdvân*, Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi Selçuk Es'e ait koleksiyondaki yazma "Mecmua"nın içinde (tasnif edilmemiş); Ayrıca bkz. Ahmed Fakih, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerife*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974, Hasibe MAZIOĞLU'nun Önsözü, s. 10. Yine bu *Menâkıbnâme*'de Hoca Fakih'in kerameti ile ilgili bir kısas anlatılmaktadır. Buna göre Şekerfûrûş lâkablı bir tüccar vardı. Yüz kantar şeker yükü ile Hoca Fakih Hânkahî'nin önünden geçerken Hoca Ahmed ona yükünü sormuş ve o da "tuz"dur, demişti. Hoca Fakih de "tuz olsun" deyince yükü "tuz" olmuştu. Şekerfûrûş durumu gönlü ehline haber verince onlar, "evliyanın nazarının kimya olduğunu" söylemişlerdi. Tüccar katarını tekrar aynı yerden geçince bu sefer yükünün "nebat" olduğunu söylemiş. Hoca Fakih de "nebat olsun" deyince yükü nebata değişmişti. Bunun üzerine tüccar bütün varını terk ederek Hoca Fakih'in hizmetine girmişti. Ancak bir çoklarının Hoca Fakih'in yanına gelip, bir müddet sonra hilafet alıp gittiğini görünce, kendisi de hilafet istemişti. Bunun üzerine Hoca Fakih hiddetlenerek bunun edebe aykırı olduğunu, varıp kuyudan su çekmesini, bunun son hizmeti olacağını söylemişti. Tüccar çok zorlanarak kuyudan su çekince kuyunun içinden kıymetli bir mücevher çıkmıştı. Durumu Hoca Fakih'e haber verince o da "nasibinin bu olduğunu" söylemişti. *Menâkıb-ı Hâce Fakih Ahmed*, İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi; Ahmed Fakih, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerife*, s. 10-11. Şekerfûrûş'un türbesi şu anda Hoca Fakih türbesinin önündeki yolun karşısında ve Şeker Fabrikası'nın arka kapısının girişinin içindedir.

⁴ Menkıbeye göre Seyyid Harun Veli, Hoca Fakih'i ziyaret etmek için Seydişehir'den Konya'ya gelmişti. Türbenin kapısını açıp içeri girince sandukadan bir el çıkmış ve Seyyid Harun hemen o eli öpmüştü. Halktan bazısı, o elin kudret eli, bazısı da Hoca Fakih'in eli olduğunu söylemişti. Harun Veli kırk gün kırk gece te-

Hoca Ahmed Fakih hakkında bilgi veren bir diğer kaynak Evhaduddin Kirmâni (ö.1238)'nin menâkıbnâmesidir. Bu kaynağa göre Hoca Fakih, Evhaduddin Kirmâni'nin mürididir⁵.

Bütün bu kaynaklardan başka Eğirdir'de tekkesi bulunan Beyşehirli Muhyiddin, *Hızırnâme* adlı eserinde, yalnızca bir yerde Hoca Fakih'in adını zikrederek, onun Anadolu'nun en eski enrenleri arasında bulunduğunu söylemektedir⁶. Mevlevî Kırdecî Ali'nin *Kitab-ı Kesikbaş*'ında da Fakih Ahmed'in adı geçmektedir⁷.

Hoca Fakih aynı zamanda Tasavvuf Edebiyatı'nın büyük siması Yunus Emre (ö.1439)'nin etkilendiği sufi şairlerden biri kabul edilir⁸. Yunus bir beytinde ondan sözetmektedir⁹.

fekkür edip ruhaniyeti ile münacat etmişti. Bkz. *Menâkıb-ı Seyyid Harun Veli*, Mevlânâ Müzesi Kutuphanesi, yazma, no.1513; ayrıca bkz. Ahmed Fakih, *Kitabu Evsâfi Mesacidi 'ş-Şerife*, s. 10; M. Ali UZ, *Baha Veled'den Günümüze Konya Alimleri ve Velileri*, Konya 1993, s. 35.

⁵ Bu menâkıbnâmede belirtildiği üzere Evhaduddin Kirmâni, Konya'da bulunduğu zaman pek çok kimseler kendisini ziyaret ediyorlardı. Sohbet esnasında Kirmânî'ye, burada Fakih Ahmed adında birisinin bulunduğunu, fakirlik davası güderek yaz kış dağlarda yaşadığını, kendileriyle ilgilenmeyip Müslüman olmayanlarla dost olduğunu ve onları Müslümanlar'a tercih ettiğini söyleyerek kötülerdi. Hatta bir keresinde Müslüman halka iltifat etmediği halde Frenk kıyafetli bir atlının elini ayağını öpmüştü. Kirmâni de onlara, Fakih'in Yüce Allah'ın dostlarından olduğunu, kendisinin "sekr ve sahv" yani, manevî sarhoşluk ve ayıklık şeklinde iki âleminin olduğunu, daha çok sekr âleminin galip geldiğini belirterek halkı ikna etmiş ve Frenk kılıklı atlının da Hz.Hızır olduğunu söylemişti. Bkz. GELİBOLULU Muhyiddin, *Tercime-i Evhaduddin-i Kirmâni*, Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi, yazma, no.2016, 46. hikâye; ayrıca bkz. Mikail BAYRAM, *Şeyh Evhaduddin Hâmid el-Kirmâni ve Evhadîyye Tarikatı*, Konya 1993, s. 100.

⁶ BEYŞEHİRLİ Muhyiddin, *Hızırnâme*, İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi, yazma (tasnif edilmemiş); ayrıca bkz. Ahmed Fakih, *Kitabu Evsâfi Mesacidi 'ş-Şerife*, s. 8-9.

⁷ "Buni eyden Kırdecî Ali durur Konya'da Mevlânâ'nın kuldurur Mevlânâ Ahmed Fakih hürmetine Sen değer hatırları muradına", Ahmed Fakih, *Kitabu Evsâfi Mesacidi 'ş-Şerife*, s. 9; Osman F. SERTKAYA, "Ahmed Fakih", *İslâm Ansiklopedisi*, II., İstanbul 1989, s. 65.

⁸ Bayram DALKILIÇ, *Yunus Emre'de Allah-Alem-İnsan Münasebeti*, (S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1992, s. 19. Ahmed Fakih, *Kitabu Evsâfi Mesacidi 'ş-Şerife*, s. 12.

⁹ "Fakih Ahmed Kutbuddin, Sultan Seyyid Necmuddin Mevlânâ Celâluddin, ol kutb-ı cihân kânı". Yunus Em-

Hoca Fakih'in adı, bunların yanında *İbn Battuta Seyahatnâmesi*'nde de geçmektedir. İbn Battuta (ö.1369), "Bu şehirde (Konya'da) Celâleddinin hocalığını yaptığı söylenen Fakih Ahmed'in mezarı vardır" demektedir¹⁰. Ancak Hoca Fakih'in Mevlânâ'nın hocası olduğu doğru değildir.

II. HOCA AHMED FAKİH'İN TARİHİ-DİNİ KİŞİLİĞİ

Yukarıda söz konusu edilen bütün bu menkıbeler, efsanevi bir özellik arzetsede de aşağı yukarı hepsinin ortak özelliği, Hoca Fakih'in Horasan'dan Konya'ya gelmiş keramet sahibi büyük bir veli olduğudur. Ancak onun Baha Veled'in ve arkasından Mevlânâ'nın müridi bir Mevlevî, Emir Cem Sultan'ın halifesi bir Bektaşî ve Evhaduddin Kirmâni'nin halifesi bir Evhadî olduğu noktasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Kaldı ki, aşağıda geleceği şekilde birden fazla Hoca Fakih'ten söz edilmekte ve bunların hangisinin hangisine ait olduğu konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Ancak makalenin konusu olan, Konya'da Şeker Fabrikası'nın arka kapısının karşısındaki türbede medfun bulunan ve bu adla ziyaret edilen Hoca Ahmed Fakih'tir (Resim: 1,2).

Söz konusu Hoca Fakih Türbesi'nin meşit içindeki giriş kapısının üzerinde bulunan mezar kitabesinde şunlar yazılıdır: "Allah Hâza'l-Kabr, eş-Şeyh el-Ecel el-Kebîr el-Âlim, el-Âmil es-Sâlik en-Nâsik, el-Fâdil el-Âbid el-Muhakkik, Melikü'l-Ebdâl Seyyidü'l-Meczübin, Kutbu'ş-Şark ve'l-Garb el-Fakih, Ahmed Neverallahu madca'ahu. Tahriruhü fî seneti semân aşere ve sittemi'e"¹¹.

Kitâbesinden H 618/ M 1221'de vefat ettiği öğrendiğimiz Hoca Fakih hakkında, günümüzde ilk ayrıntılı bilgiyi veren ve onu ilim âlemine tanıtan Fuat Köprülü olmuştur¹². Köprülü, *Türk Yurdu*

re *Divanı*, (Haz. Mustafa TAŞÇI), Akçağ Yayınları, Ankara 1991, s. 261.

¹⁰ İBN BATUTA, *Seyahatname*, I-II., (Çev. M. David et-TANCİ, Sad. Mümin ÇEVİK), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1993, s. 201.

¹¹ Türkçesi: Allah. Bu mezar pek ulu, pek büyük, bilgin, üstün, ibadet eden, gerçeği gerçekleyen, ebdalların padişahı, meczupların efendisi Doğu'nun ve Batı'nın Kutbu olan Fakih Ahmed'in kabridir. Allah yattığı yeri nurlandırsın. Bu kitabenin yazılış yılı H 618/ M 1221'dir.

¹² Hasibe MAZIOĞLU, "Selçuklular Devrinde Anadolu'da Türk Edebiyatının Başlaması ve Türkçe Yazan Şairler", *Malazgirt Armağanı*, TTK, Ankara 1972, s. 302;

dergilerinde yayınladığı "Selçuklular Devrinde Anadolu Şairleri" adlı yazılarından birinde "Ahmed Fakih"i ve onun Türkçe yazdığı *Çarhnâme* adlı mesnevisini tanıtmaktadır¹³. Fuat Köprülü bu mesnevînin yazarı olan Ahmed Fakih'in, Mevlevî yazar Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbu'l-Ârifin* adlı eserinde adı geçen ve 618/1221'de vefat edip cenaze namazını Mevlânâ'nın kıldırıldığı ve yukarıda dipnotta *Menâkıbu'l-Ârifin*'deki menakıbı verilen zat olduğunu ileri sürmüştür. Gerçi Eflâkî'nin tespit ettiği tarih doğrudur. Ancak onun Baha Veled'in mürit ve talebelerinden olması ve verdiği bilgilerin bu Hoca Fakih'e ait görülmesi tarihfî açıdan mümkün değildir. Çünkü son araştırmalara göre Sultanu'l-Ulema Bahauddin Veled H 618/ M 1221'de Lârende (Karaman)'ye gelmiştir. Mevlânâ burada H 622/ M 1225'te evlenmiştir. Ailece H 626/ M 1228'de Konya'ya gelmişler ve Sultanu'l-Ulema H 629/ M 1231'de Konya'da ölmüştür. Bu yüzden Baha Veled'le tanışması ve hele cenaze namazının Mevlânâ tarafından kıldırılmış olması doğru olmaz. Bu hususa ilk defa Abdülhakî Gölpinarlı ve sonra da İbrahim Hakkî Konyalı tarafından dikkat çekilerek Konya'da ikinci bir Hoca Fakih olduğu belirtilmiş ve bu durum sonraki araştırmalarla da doğrulanmıştır¹⁴. Bu ikincisinden ilerideki satırlarda söz edilecektir.

Fuat Köprülü, adı geçen makalesinde, mezar kitabesini ve Konya'da ikinci bir Fakih Ahmed'in varlığını dikkate almadan adı geçen Fakih Ahmed'in Baha Veled'in müridi olduğunu söyleyerek H 618/ M 1221 tarihini bariz bir hata olarak kabul etmiştir. Yine Hoca Fakih'in, Eflâkî'nin verdiği bilgilere dayanarak XIII. yüzyılın ortalarına

kadar yaşadığına hükmetmiştir¹⁵. Mehmet Önder ise, 1959'da yayınladığı "Hoca Fakih Hakkında Yeni Bilgiler" adlı makalesinde Köprülü'nün yanlış olduğunu ileri sürmüştü, ancak yeni bilgi olarak yalnızca türbe kapısı üzerindeki mezar kitabesinin mevcudiyetini duyurmuştu¹⁶.

Hoca Fakih'in kimliği ve vefat tarihi üzerindeki ihtilâflar bütün bunlarla da bitmemiştir. Abdülhakî Gölpinarlı, yukarıda söz konusu edildiği şekilde, "*Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*" adlı eserinde, Hoca Fakih'in vefat tarihine ilgili olarak türbe kitabesi ile Ahmed Eflâkî'deki tarihin uygunluk halinde olduğuna işaret ederken¹⁷, daha sonra kaleme aldığı *Yunus Emre ve Tasavvuf* adlı eserinde, Fakih Ahmed'in mezar kitabesinin kırık bulunduğunu ve iyi okunamadığını öne sürerek bu tarihin H 618/ M 1221 değil de H 628/ M 1231 olması gerektiğini söylemektedir¹⁸. Oysa Mikail Bayram, bu kitâbedeki kırığın çok küçük olduğunu ve yazıya da zarar vermediğini söylemektedir¹⁹. Kitâbe üzerinde yapılan inceleme sonucu Mikail Bayram'ın görüşünün doğru olduğu kanaatine varılmıştır.

Bütün bu tartışmalardan çıkan sonuç şudur: Söz konusu Hoca Fakih'in türbe kitabesine ve Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbu'l-Ârifin* adlı eserine uygun olarak Hoca Fakih Ahmed'in vefat tarî H

Mikail BAYRAM, "Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", *S.Ü. Selçuk Araştırmaları Merkezi V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri*, Konya 1996, s. 95; Hoca Fakih, *Kitabu Evsâfi Mesacidi's-Serife*, s. 7; Mehmet ÖNDER, "Hoca Fakih Hakkında Yeni Bilgiler", *Türk Yurdu*, Sayı: 276, (Ağustos 1959), s. 51.

¹³ Fuat KÖPRÜLÜ, "Ahmed Fakih", *Türk Yurdu*, IV. (İstanbul 1926), s. 289-295.

¹⁴ Abdülhakî GÖLPINARLI, "*Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*", *İnkılap ve Aka Kitâbeveleri*, İstanbul 1983, s. 88, dipnot 102; KONYALI, *aynı eser*, s. 395; SERTKAYA, "*Ahmed Fakih*", s. 65; Mikail BAYRAM, "*Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi*", s. 96; aynı yazar, *Ş. Eshaduddin Hel-Kirmanî ve Evhadiyye Tarikatu*, s. 100-101; Turhan GENÇEL, "*Çarhnâme'nin Müellifi ve Tarihi Hakkında Notlar*", (Trc. Emine Gürsoy NASKALI), *Türk Kültürü*, (Şubat 1987), Sayı: 286, s. 75.

¹⁵ KÖPRÜLÜ, "Ahmed Fakih", *Türk Yurdu*, IV., s. 289-295. Ayrıca bkz. BAYRAM, "*Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi*", s. 95-96 ve T. GENÇEL, "*Çarhnâme'nin Müellifi ve Tarihi Hakkında Notlar*", s. 75.

¹⁶ Mehmet ÖNDER, "Hoca Fakih Hakkında Yeni Bilgiler", *Türk Yurdu*, Sayı: 276, (Ağustos 1959), s. 51.

¹⁷ GÖLPINARLI, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 88.

¹⁸ Abdülhakî GÖLPINARLI, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul 1961, s. 36-37; aslında GÖLPINARLI H 628 / M 1231 tarihini teklif ederken İranlı Bediüzzaman Firuzanfer'e uymuştur. Firuzanfer, *Menâkıbu'l-Ârifin*'deki tutarsızlıkları bertaraf edebilmek için EFLÂKÎ'nin yanlış olduğunu savunarak, Fakih'in ölüm tarihinin H 628 / M 1231 olması gerektiğini söylemiştir. Hasibe MAZIOĞLU da H 628 / M 1231 şeklindeki görüşe katılmaktadır. Ancak bu görüş, yukarıda belirttiğimiz gibi yanlıştır. Bkz. BAYRAM, "*Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi*", s. 97, dipnot 9; aynı yazar, *Ş. Eshaduddin Hel-Kirmanî ve Evhadiyye Tarikatu*, s. 101; MAZIOĞLU, "*Selçuklular Devrinde Anadolu'da Türk Edebiyatının Başlanması ve Türkçe Yazan Şairler*", s. 303.

¹⁹ BAYRAM, "*Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi*", s. 97, dipnot 9.

618/ M 1221'dir. Ancak Eflâkî'deki hayatı hakkındaki bilgilerin Şeker Fabrikası'nın arka kapısının karşısında verdiği türbede yatan bu Hoca Fakih'e ait olması tarihi yönden mümkün görülmemektedir. Eflâkî, makaleye konu olan Hoca Fakih'i, biraz sonra hakkında söz edilecek olan Konya'daki ikinci bir Hoca Fakih'le karıştırmıştır. O halde H 618/ M 1221'de vefat eden ve inceleme konusu olan Hoca Fakih kimdir?

Yukarıda Evhaduddin Kirmânî'nin menâkıbındaki bilgileri aktarırsak, Kirmânî'nin Konya'da Fakih Ahmed adlı bir müridinin bulunduğundan söz edilmişti. İşte, bir zamanlarda yapılan araştırmalar, söz konusu olan Hoca Fakih'in, Kirmânî'nin müridi ve halifesi olduğu noktasında birleşmektedirler²⁰. Nitekim Kirmânî, onun Hakkın dostlarından ve çoğunlukla sekr âleminde olduğunu söylemiştir²¹. Hâfız Hüseyin Kerbelâînin *Ravzatu'l-Cinan ve Cennetu'l-Cenan* adlı eserinde de Kirmânî'nin müritlerinden olduğu söylenmiştir²². Bunun yanında mezar kitabesindeki övgü dolu ifadelerin de Kirmânî'nin verdiği bilgiye son derece uygun olduğuna dikkat çekilmektedir²³. Bundan başka Ahî Evren (1262), Sadreddin-i Konevî'ye yazdığı bir mektupta Fakih Ahmed'i rüyasında gördüğünü ve kendisiyle farsça konuştuğunu yazmaktadır²⁴. Kirmânî'nin, Ahî Evren'in şeyhi ve kayınpederi olduğu göz önüne alınarak bu Fakih Ahmed'in Kirmânî'nin müridi ve halifesi ve ilk ahîlerden olan Fakih Ahmed olduğu belirtilmektedir²⁵.

Böylelikle, Evhaduddin Kirmânî'nin müridi ve halifesi olduğu tespit edilen Hoca Ahmed Fakih H 602/ M 1206'da, Kirmânî'nin Konya'yı ziyareti sırasında buraya gelmiştir²⁶. Baha Veled'in Konya'ya yerleşmesinden sekiz yıl önce, H 618/ M 1221'de vefat ederek Şeker Fabrikası'nın karşısındaki türbesine defnedilmiştir.

Kerbelâî, *Ravzatu'l-Cinan ve Cennetu'l-Cenan* adlı eserinde Konya'da medfun Ahmed Fakih'den, Fakih Ahmed-i Esbüstî diye bahsederek Tebriz'in "*Esbüst*" köyüne nisbet etmiştir. Burada kendisinden "*aslen Konyalı olup, mezarı Tebriz civarındadır*" şeklinde sözlenmektedir²⁷. Ancak Bayram, Esbüst'e nisbetini doğru görürken orada öldüğünü kabul etmemiştir²⁸. Bayram'a göre Esbüst'teki "mezar"ın yalnızca "*makam*" olabileceğini düşünerek Esbüstî nisbetli Fakih Ahmed ile Konya'da H 618/ M 1221'de ölen ve Şeker Fabrikası'nın arkasındaki türbesine defnedilen Fakih Ahmed'in aynı kişi olduğunu kabul etmiştir²⁹. Gerçekten yukarıda adı geçen menâkıbnâmelerde söz konusu edilen özellikler, aşağı yukarı bu kişiye uymaktadır. Ancak Eflâkî'de geçen Fakih Ahmed, aşağıda geleceği üzere farklıdır. Bu durumda, söz konusu olan Fakih Ahmed'in, Mevlevî olmadığı açık olduğu gibi, Bektaşî de değildir. O, Evhadidir. Kendi menâkıbnamesindeki Horasan'dan geldiği şeklindeki ifadeyi de nereden gelirse gelsin, XII-XIII. yüzyıllarda Anadolu'ya dışardan gelen erenlerin, Horasan Erenleri olarak adlandırıldığı şeklinde anlamak gerekir.

III. DİĞER HOCA AHMED FAKİHLER

Yukarıda, Eflâkî'de geçen Fakih Ahmed'in, H 618/ M 1221'de ölen ve Şeker Fabrikası'nın karşısındaki türbesinde yatan ve araştırma konusu olan zat olmadığını, verilen tarih doğru olsa da Konya'da yaşayan başka birisiyle karıştırıldığı söylenmişti. Kaldı ki, bu ikisi dışında da Fakih

²⁰ BAYRAM, *Ş.Evhaduddin H.el-Kirmânî ve Evhadîyye Tarikati*, s. 100-102; aynı yazar, "*Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi*", s. 96; SERTKAYA, "*Ahmed Fakih*", s.65; GENÇEL, "*Çarhnâme'nin Müellifi ve Tarihi Hakkında Notlar*", s.75.

²¹ Bkz. GELİBOLULU Muhyiddin, *Tercüme-i Evhaduddin-i Kirmânî*; ayrıca bkz. BAYRAM, *Şeyh Evhaduddin Humid el-Kirmânî ve Evhadîyye Tarikati*, s.100.

²² Hâfız Hüseyin Kerbelâî, *Ravzatu'l-Cinan ve Cennetu'l-Cenan*, II., (Neşr. Sultan el-Kurrâî), Tahran 1349, s. 48-49.

²³ GENÇEL, *Çarhnâme'nin Müellifi ve Tarihi Hakkında Notlar*, s. 75-76.

²⁴ Bkz. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, no.1633, yp.113a.

²⁵ Mikail BAYRAM da *Şeyh Evhaduddin Hâmid el-Kirmânî ve Evhadîyye Tarikati*, adlı eserinde Hoca Fakih'in, Kirmânî'nin halifeleri ve bağlıları arasında olduğunu ortaya koymuştur. Bkz.s. 100-102, 85-114.

²⁶ SERTKAYA, "*Ahmed Fakih*", s. 65.

²⁷ BAYRAM, *Şeyh Evhaduddin Hâmid el-Kirmânî ve Evhadîyye Tarikati*, s. 101; SERTKAYA, "*Ahmed Fakih*", s. 65 (Kerbelâî, "*Ravzatu'l-Cinan*", II. 48-49'dan naklen).

²⁸ BAYRAM, *Şeyh Evhaduddin Hâmid el-Kirmânî ve Evhadîyye Tarikati*, s. 101; SERTKAYA, "*Ahmed Fakih*", s. 65.

²⁹ BAYRAM, *aynı yer*; SERTKAYA, *aynı yer*.

Ahmedler mevcuttur. Öyle ise, önce Eflâkî'de anlatılanın kimliği tespit edilmeye çalışılacaktır.

İlk defa Abdülbaki Gölpınarlı ve arkasından İ.Hakkı Konyalı, Konya'da ikinci bir Fakih Ahmed'in bulunduğunu, Eflâkî'nin bu ikinciye ait bilgileri birinciye izafe ettiğini söylemişlerdir³⁰. Bu ikinci Fakih Ahmed'in türbesi Hoca Cihan Mezarlığı'ndadır³¹. Bu Fakih Ahmed H 651/ M 1253 yılından sonra vefat etmiş ve cenaze namazını Mevlânâ kıldırmıştır³². Adına, Sedirler Şeyh Alaman Mahallesi'nde oturan torunu Seyyid Ahmed tarafından H 687/ M 1288'de bir zâviye yaptırılmış ve bunun kitabesinde O, "*Melikü'l-Meşâyih*" olarak tavsif edilmiştir³³. Kitâbeye göre zâviye, "*âlemin kutbu, şeyhlerin önderi Seyyid Ahmed, meşâyihin meliki Fakih Ahmed ve Seyyid İbrahim Arab*" adlarına H 687/ M 1288 senesi Ramazan'ında yapılmıştır³⁴. Fakih Ahmed'in babası Fakih İbrahim Arab'ın H 651/ M 1253 tarihli Karatay Medresesi Vakfıyesinde³⁵ şahitlerden, "*Ben İzzeddin el-Esvedî oğlu İbrahim*" imzası bulunan kişi ile aynı olduğu bilinmektedir. Buradan, bu Fakih Ahmed'in babasının İbrahim, dedesinin de İzzeddin el-Esvedî olduğu sonucu çıkmaktadır³⁶.

Buradaki zâviyeye bitişik olarak bir de Şeyh Alaman tarafından yine Fakih Ahmed adına küçük bir de mescit yaptırılmıştır. Bu, Şeyh Alaman'ın türbe kitabesinden anlaşılmaktadır. Kitâbeden, Fakih Ahmed'in bendelerinden ve müritlerinden olan Şeyh Alaman'ın, âlemin kutbu abdâullahtan Fakih Ahmed adına bir mescid yaptırdığı anlaşılmaktadır³⁷. İşte Eflâkî'de geçen Fakih Ahmed, söz konusu bu zat olmalıdır.

Konya'daki bu ikinci Fakih Ahmed'den başka Karamanlı üçüncü bir Fakih Ahmed de bulun-

maktadır. Sehi Bey, *Tezkiresi*'nin beşinci tabakasında bunu Hoca Kara Fakih olarak zikretmektedir. Sehi Bey'e göre bu zat Karamanlı'dır. Konya şehrinde oturmaktadır. İlim ehliendir. Şürde, bedî' ve sözde eşsiz, hususi manalara sahip dertli kimseledendir. Türkçe, Arapça, Farsça sözleri, gösterişli, eşsiz gazelleri vardır³⁸. H 746/ M 1345'te Karaman'da vefat etmiştir³⁹.

Karamanlı Fakih Ahmed'den başka Konya Akşehir'de mezarının bulunduğu anlaşılan dördüncü bir Fakih Ahmed daha bulunmaktadır. Ölüm tarih bulunmayan bu kişinin mezar taşı Akşehir'dedir. 1930-1931 yılları arasında, Belediye'nin Seyyid Mahmud Hayrani (ö.1268) Kabristanı'ndan söktürüp Taş Medrese avlusunda koruma altına aldığı mezar taşları arasındaki dokuz numaralı bu mermer taşın üzerinde süslü yazı ile şu cümleler okunmaktadır: "*Allah Rahim. Hâzâ sâhibu't-türbeti el-merhûm el-mağfûr es-sâ'id eş-şehîd Fakih Ahmed. Nevverallahu kabrehû*"⁴⁰.

Böylelikle Konya ve çevresinde yaşamış Ahmed Fakihlerin sayısı dörde ulaşmaktadır. Osman F. Sertkaya, Fakih'e nisbet edilen aşağıda söz konusu edilecek adı geçen Hoca Fakihlere ait olmayacağını, bu yüzden bunların yazarı olan başka bir zatın olması gerektiğini söyleyerek Ahmed Fakihlerin sayısını beşe çıkarmaktadır⁴¹.

IV. HOCA AHMED FAKİH İSMİNE NİSPET EDİLEN ESERLER

1. Çarhnâme-i Ahmed Fakih der Bîvefâi-yi Rüzgâr

83 beyitlik bu manzume ilk defa Fuat Köprülü tarafından bulunarak ilim âlemine tanıtılmıştır⁴². Aruzun "*mefâilun mefâilun fâilun*" kalıbyla

³⁰ Bkz. GÖLPINARLI, "*Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*", s.88, dipnot 102; KONYALI, *Konya Tarihi*, s.395.

³¹ BAYRAM, Ş. *Evhaduddin H. el-Kirmânî ve Evhadiyye Tarikati*, s.100-101.

³² BAYRAM, "Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", s. 96-97.

³³ KONYALI, *Konya Tarihi*, s. 395.

³⁴ KONYALI, *Konya Tarihi*, s. 745.

³⁵ Bkz. Osman TURAN, "Selçuklu Devri Vakfıyeleri III, Celâleddin-i Karatay Vakıfları ve Vakfıyeleri", TTK, *Belleten*, C. XII, Sayı: 45, (Ocak 1948).

³⁶ Ahmed FAKİH, *Kitabu Evsâfi Mesacidi 'ş-Şerife*, s.9.

³⁷ KONYALI, *Konya Tarihi*, s.744, 745, 746

³⁸ Sehi Bey *Tezkire (Heşt Behişt)*, (Haz. Mustafa İSEN), Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s.131; SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66.

³⁹ BAYRAM, "Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", s. 97.

⁴⁰ Türkçesi: Allah Rahim. Bu türbenin sahibi rahmetli, bağışlanmış, mutlu, şehid Fakih Ahmed'tir. Allah kabrini nurlandırın. Rifkı Melul MERIC, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *Türkiyat Mecmuası*, V., 1936, 152; SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66.

⁴¹ SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66-67.

⁴² F. KÖPRÜLÜ, "*Ahmed Fakih*", s.289-295; SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66-67; Hoca Fakih, *Kitabu Evsâfi Mesacidi 'ş-Şerife*, s. 7.

yazılmış bu manzume, Eğridirli Hacı Kemal'in "Câmi'ü'n-Nezâir" H 918/ M 1512 adlı nazire şiirler mecmuasında⁴³ yer almaktadır⁴⁴. "Câmi'ü'n-Nezâir" in sonundaki listeye göre 100 beyit olması gereken kasidenin son 17 beyitini ihtiva eden yaprağın eksik olduğu anlaşılmaktadır⁴⁵.

Çarhnâme daha sonra Mecdut Mansuroğlu tarafından, başında şair ve eseri hakkında kısa bir önsöz ile birlikte transkribe edilerek yayımlanmıştır⁴⁶.

Eser, dünyanın faniliğinden, dünya zevklerine kapılmanın yanlışlığından, kabir azabından ve mahşerden bahsederek ölümü hatırlatan, bu dünyada âhiret için hazırlanmanın gerekliliğini öğütleyen, bunun da kanaat ve alçak gönüllülük içerisinde yaşayıp ibadet etmek ve ahlaki güzelliklere sahip olmakla sağlanabileceğini açıklayan, sabırlı olmayı, yoksulları giydirmeyi tavsiye eden dinî-tasavvufî bir şiirdir. Halka öğüt vermek için yazılmış yalın bir şiir olup, sanat değeri ve şiir tekniği yönünden önde gelen bir manzume sayılmasa da⁴⁷ eski Anadolu Türkçesi'nin en eski örneklerinden birisidir ve pek canlı Türkçe söz ve şekilleri bünyesinde barındırmaktadır⁴⁸.

2. Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi's-Şerife

Çarhnâme gibi bu da aruzun "mefâilun mefâilun fâilun" kalıbıyla yazılmıştır. 339 beyitten oluşan eser, sonundaki Kudüs methiyeleri ile birlikte 390 beyte ulaşmaktadır. British Museum'da bulunan bir mecmuanın ilk eseridir⁴⁹.

Eser, Hasibe Mazioğlu tarafından yayımlanarak ilim alemine duyurulmuş olup⁵⁰, konusu şudur: Bir bölük arkadaşı ile hacca giden Fakih Ahmed, bu gezisi sırasında gördüğü Mekke, Medine, Kudüs, Şam gibi kentleri ve oralarda ziyaret ettiği

kutsal yerleri anlatır. Şair, gezdiği yerleri dikkatle seyretmiş, gördüğü yapıların kaç kapısı olduğunu, kubbelerini, sütunlarını, merdiven basamaklarını saymış, boylarını enlerini adımlayarak ölçmüştür. Kudüs'ü çok beğenen şair, kafileden arta kalan bir kısım arkadaşı ile Kudüs'te iki ay kalmıştır. Eserin sonuna eklenmiş Kudüs övgülerini o sırada yazmış olmalıdır. Şair, memleketine dönünce eserini hacca gidemeyen arkadaşlarına armağan ederek onların da oraları görmeleri tavsiyesinde bulunmuştur⁵¹.

3. Fakih (Ahmed)'in Şiirleri

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki bir mecmuuda yer almaktadır⁵². Mecmuanın yazarı Muhammed b. Muhsin b. Hasan b. Halil b. Ömer el-Yemenî'dir. Kudüs'te yazılan eser, otuz bâb olup Mekke, Medine ve Kudüs'e övgü için yazılmış ve her şehir için onar bâb ayrılmıştır. Bunlardan Fakih mahlâslı şiirler 83b-87b varakları arasında yer almaktadır ve toplam beyit sayısı 69 olan beş ayrı manzume halindedir. Bu beş manzumedeki dördü, *Kitabu Evsâfı Mesâcidi's-Şerife*'nin 340-390. beyitleri arasındaki dört manzumenin on bir beyit fazlası ile aynıdır. Yedi beyitlik beşinci manzume ise, *Kitabu Evsâfı Mesâcidi's-Şerife*'de bulunmamaktadır⁵³.

4. Mevlid

Çarhnâme'yi yayımlayan Mecdut Mansuroğlu, son zamanlarda Hoca Fakih'e ait olduğu ileri sürülen *Mevlûd* veya benzeri bir metnin ele geçtiğinden bahsolunduğunu, ancak bugüne kadar ne böyle bir şeyin yayımlandığını, ne de hakkında ciddi sayılabilecek bir bilgiye ulaşılmadığını, dolayısı ile böyle bir eserin varlığının şüpheli olduğunu söylemekte⁵⁴, bununla ilgili kaynak da vermemektedir. Gerçekten bu çalışma sırasında Hoca Fakih ile ilgili erişilebilen kaynaklarda böyle bir esere rastlanmamıştır.

⁴³ Bkz. İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, no. 5782, vr. 289a-291b.

⁴⁴ Bkz. Mustafa CANPOLAT, "Câmi'ü'n-Nezâir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, VII., İstanbul 1993, s. 111-112.

⁴⁵ SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66.

⁴⁶ Bkz. Ahmed Fakih, *Çarhnâme*, (Yay. Mecdut MANSUROĞLU), İstanbul 1956.

⁴⁷ Ahmed Fakih, *Çarhnâme*, s. 1; SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66.

⁴⁸ Ahmed Fakih, *Çarhnâme*, s. 3; Ahmed Fakih, *Kitabu Evsâfı Mesâcidi's-Şerife*, s. 12.

⁴⁹ or. 9848, vr. 1b-21b.

⁵⁰ Bkz. Ahmed Fakih, *Kitabu Evsâfı Mesâcidi's-Şerife*.

⁵¹ Ahmed Fakih, *aym eser*, s. 13.

⁵² İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı, no. 4453.

⁵³ SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 67.

⁵⁴ Ahmed Fakih, *Çarhnâme*, s. 3.

V. HOCA AHMED FAKİH İSMİNE NİSPET EDİLEN ESERLERİN HANGİ HOCA FAKİH'E AİT OLDUĞUNUN ARAŞTIRILMASI

Hoca Fakih ismine nispet edilen eserleri bu şekilde tespit ettikten sonra, bunların hangisinin hangi Fakih Ahmed'e ait olduğu üzerinde de durulması gerekmektedir.

Çarhnâme'yi yayınlayan Fuat Köprülü ve Mecdut Mansuroğlu, *Çarhnâme*'nin, *Kitabu Evsafi Mesâcidi Ş-Şerife*'yi yayımlayan Hasibe Mazıoğlu da *Çarhnâme* ve *Kitabu Evsafi Mesâcidi Ş-Şerife*'nin, makalenin asıl konusu olan ve H 618/ M 1221'de ölüp Şeker Fabrikası'nın arka tarafındaki türbe defnedilen Ahmed Fakih'e ait olduğunu söylemektedirler⁵⁵. Ancak daha sonra yapılan araştırmalar, bu hususu destekler mahiyette değildir.

Öncelikle Fakih Ahmed'e izafe edilen eserlerin, bütün kaynaklarda meczup bir derviş olarak geçen H 618/ M 1221 vefat tarihli Hoca Fakih'e ait olmadığı üzerinde durulmaktadır. Mikail Bayram da böyle meczup ve delişmen bir dervişin bu şekilde düzenli ve mürettep eserler yazamayacağı kanaatini beyan etmektedir⁵⁶. Turhan Gencei ve Osman F. Sertkaya da aynı düşüncededirler⁵⁷.

Bunun yanında, dilci Sadeddin Buluç, adı geçen eserlerdeki dil özelliklerini XIV. ve XV. yy.ın diline uygun görerek bunların Karamanlı üçüncü Fakih Ahmed'e ait olmasını daha doğru bulmakta, Mikail Bayram da bunu mümkün görmektedir⁵⁸. O. F. Sertkaya ise, adı geçen eserlerin hiçbirinin bilinen Fakih Ahmedler'e ait olmasını mümkün görmemekte, bunları yazan beşinci bir Fakih Ahmed'in olması gerektiğini söylemektedir⁵⁹.

Dil özellikleri ve yazarının Schi Bey'in *Tezkiresi*'nde geçen şair ve bilgini kişiliği de göz önünde bulundurularak Karamanlı Fakih Ahmed'e

ait olduğunun söylenmesi en isabetli görüş olsa gerektir.

VI. HOCA AHMED FAKİH TÜRBESİ VE MESCİDİ

Hoca Ahmed Fakih Türbesi ve Mescidi (Resim: 3) Konya'da, Şeker Fabrikası'nın arka kapısının karşısında, eski Beyşehir yolu ile Meram-Yaka yolunun ayrıldığı yerde bulunmaktadır. Mescit kare plânlı küçük bir bina olup, üstü düz tavanlı ve kiremitle örtülüdür. Ancak üst kısmındaki ilâve bölümden tavanının sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Muhtemelen mescit de türbe gibi kubbeli idi. Ancak bu kubbe sonradan yıkılarak üzeri bu günkü şekilde yeniden yapılmıştır. Aynı hususa İbrahim Hakkı Konyalı da işaret etmektedir⁶⁰. Mescidin arkasında sonradan yapıldığı anlaşılan üstü saçaklı ve kenarları açık son cemaat yeri bulunmaktadır. Mescidin minaresi yoktur.

Türbe, mescide bitişik kare şeklindedir. Üzerinde altıgen küçük bir ilâve ve onun üstünde de bir kubbe bulunmaktadır. Ziyaretçilerin mescit kapalı olduğu zaman da türbeyi dışarıdan ziyaret edip içeriye görmelerini sağlayan üç tarafta birer ve her birinin üstünde de birer olmak üzere altı penceresi bulunmaktadır. Türbenin cami içindeki giriş kapısının üstünde kitâbesi vardır.

Bahçenin Şeker Fabrikası tarafındaki ön kapısının (Resim: 5) sağındaki bölümde, eskiden abdest almak için kullandığı tahmin edilen bir sarnıç bulunmaktadır⁶¹. Kapının solundaki duvarın alt tarafında, duvara gömülü olan bir lâhit (Resim: 6) görülmektedir⁶². Bunun yanında şu anda akmayan bir çeşme bulunmaktadır.

Bahçe kapısından girişte yolun sağ ve solunda birer, sol ortada etrafı çevrili iki mezar bulunmaktadır. Sağda, sarnıcın arkasında da dört tane mezar taşı görülmektedir. Bunun yanında türbe ile Karatay Mescidi denilen yapının arasında, bugün

⁵⁵ KÖPRÜLÜ, "Ahmed Fakih", s. 289-295; Ahmed Fakih, *Çarhnâme*, s. 1-3; Ahmed Fakih, *Kitabu Evsafi Mesâcidi Ş-Şerife*, s. 7-8.

⁵⁶ BAYRAM, "Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", s. 96-97.

⁵⁷ GENÇELİ, "Çarhnâme'nin Müellifi ve Tarihi Hakkında Notlar", s. 76; SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66-67.

⁵⁸ BAYRAM, "Anadolu'da Telif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", s. 97.

⁵⁹ SERTKAYA, "Ahmed Fakih", s. 66-67.

⁶⁰ Bkz. KÜÇÜKDAĞ-ARABACI, *Seçkiçuklular ve Konya*, s. 253-255; KONYALI, *aynı eser*, s. 311.

⁶¹ Yusuf KÜÇÜKDAĞ-Caner ARABACI, *Seçkiçuklular ve Konya*, Konya 1999, s. 312.

⁶² Camii İmam-Hatibi Bilal Çetin buraya, geçmiş devirlerde süt, bal şerbeti gibi çeşitli meşrubatlar doldurulup karnişlarla halka içirildiğini bize anlattı.

hemen tamamı düzlük haline gelmiştir⁶³. Yine cami İmam-Hatibi Bilal Çetin bize, yıllar önce burada yapılan kazılar sonucu çıkan temellerin, şu andaki Şeker Fabrikasının içinde kalan Şekerfuruş Türbesi'ni de içine alacak şekilde geniş bir alana yayıldığını, sonradan bunların kapatıldığını söylemişti. Anlaşılan burası, zamanında içinde mescit, türbe, dergâh, ev ve misafirhane bulunan çok geniş bir külliye idi. Y. Küçükdağ'ın XVIII. yüzyılın ilk yarısında burada zâviyenin bulunduğunu söylemesi⁶⁴ bunu göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bugün Konya'da, Şeker Fabrikası'nın arka kapısının karşısındaki türbesinde yatan ve mezar kitabesinde H 618 / M 1221 yılında vefat ettiği yazılan Hoca Ahmed Fakih, Şeyh Evhaduddin Hâmid el-Kirmânî'nin müridi ve halifesidir. Kendisinde manevî sarhoşluk hali galip meczup bir Hak aşığıdır. Halk arasına pek karışmamakta, hatta Müslüman olmayan unsurlarla daha çok meşgul olmaktadır. Bunun sebebi de onlara İslâm Dini'ni anlatmak ve onları Müslümanlığa ısındırmak olarak görülmektedir.

Eflâkî'nin *Menâkıbu'l-Ârifin*'inde adlı eserinde geçen Ahmed Fakih ise, adına Şeyh Alaman Mahallesi'nde bir zâviye ve mescit yaptırılan ve Hoca Cihan Mezarlığı'nda yatan başka bir Hoca Ahmed Fakih'tir. Bundan başka kaynaklarda üç ayrı Hoca Fakih'ten daha bahsedilmektedir.

Hoca Fakih'e izafe edilen *Çarhname* ve *Kitabu Evsafı Mesâcidi's-Şerife* gibi eserlerin de Karamanlı Hoca Fakih'e ait olmasının en isabetli görüş olduğu anlaşılmaktadır.

Hoca Fakih Türbesi, Allah'ı ve ölümü hatırlamak, Hoca Fakih'i vesile edinerek Allah'a dua ve niyazda bulunmak amacıyla olduklarını söyleyen kimseler tarafından yüzyıllardır ziyaret edile gelmiştir. Bu anlamda "türbe" olarak işlev görmüştür ve bu işlevine bugün de devam etmektedir. Türbe, aslında zâviye ve mescit gibi manzûmenin bir bölümüdür.

Mescitin İmam Hatibi Bilal Çetin'in, geçen yıllarda Konya İmam Hatip Lisesi ve Havzan Kur'an Kursu öğrencilerinden, hâfıza zayıflığı olanların Hoca Fakih Türbesi'ne getirildiklerini ve bir müddet türbe içerisinde bekletildiklerini söylediğine bakılırsa, Hoca Fakih Türbesi, günümüzde "ocak" olarak da kullanılmaktadır.

⁶³ Yusuf KÜÇÜKDAĞ'la Caner ARABACI'nın 1994'te henüz mezar kitâbelerinin çoğunun mevcut olduğunu söyledikleri kabristanın.

⁶⁴ KÜÇÜKDAĞ-ARABACI, *Selçuklular ve Konya*, s. 253-255.

Resim: 1 Hoca Ahmed Fakih'in mezar sandukası.

Resim: 2 Hoca Ahmed Fakih'in türbe kitabesi.

Resim: 3 Konya'da Hoca Ahmed Fakih Türbesi ve Camii.

Resim: 4 Konya'da Hoca Ahmed Fakih Camii'nin giriş kapısı.

Resim: 5 Konya'da Hoca Ahmed Fakih Camii'nin Bahçe Kapısı.

Resim: 6 Bahçe kapısının solundaki mermer lâhit ve çeşme.